

Kader Abdolah

HET GORDIJN

2017 Prometheus Amsterdam

‘Wanneer het leven je iets aanbiedt, pak het dan
met beide handen aan en buig je hoofd.’
Dat wist ik al, maar met dit boek heb ik
het persoonlijk ervaren.

De moeders en hun koffers

De laatste tijd hilde mijn moeder als we aan de telefoon praatten, ze vertelde dat ze me nog een keer wilde zien voordat ze doodging. Sinds mijn vlucht uit het vaderland was ik nooit terug geweest, het was onmogelijk.

Mijn moeder was vijftien jaar geleden een keer met mijn vader bij mij in Amsterdam op bezoek geweest. Hun reis inspireerde me zodanig dat ik een aantal verhalen en ook mijn eerste Nederlandstalige novelle, *De reis van de lege flessen*, schreef.

Ze wilde nu nog een keer komen, maar ik vond dat onverantwoord, en mijn angst was niet ongegrond. Ze was inmiddels bejaard en kwetsbaar geworden, ik vreesde dat haar hetzelfde zou overkomen als de moeder van Naser, een oude kameraad van mij. Hij had twee jaar geleden zijn bejaarde moeder voor een bezoek in Nederland uitgenodigd. Het werd een vermoeiende reis voor haar want ze moest vanuit haar woonplaats zes uur lang in de auto naar Teheran zitten, daarna een lange tijd op het vliegveld doorbrengen en dan zes uur vliegen naar Nederland. Vervolgens moest ze op Schiphol in een lange rij langs de beveiliging en de douane en op haar koffer wachten. En dat allemaal

terwijl ze van spanning trilde om voor de laatste keer haar zoon, schoondochter en hun kinderen te zien.

De bejaarde moeders van de immigranten bezweken bijna allemaal vanwege die lange reizen en enorme spanningen.

Naser ontving zijn moeder met kleurige Hollandse tulpen op Schiphol en nam haar mee naar huis. Pas om negen uur 's avonds waren ze thuis. De arme vrouw was meer dan vierentwintig uur onderweg geweest. Ze dineerden in een sfeer van geluk en blijheid. De oude moeder maakte haar koffer open en deelde de souvenirs uit die ze had meegenomen.

Het verhaal van de koffers is eigenlijk een klassiek verhaal dat alle immigrantenfamilies kennen: het zijn altijd de moeders die met een koffer vol souvenirs na een lange reis uitgeput aankomen. De koffers zijn een bron van zorg, het zou uiterst pijnlijk voor de moeders zijn als ze onderweg zoekraakten. Hoe zouden die moeders dan met lege handen hun kinderen en kleinkinderen kunnen bezoeken?

De bejaarde moeder van mijn kameraad zat nog tot laat over de familie, over de dood van haar man, over de burens en de vrouw van de oude kruidenier te praten. Het was een uur 's nachts toen Naser haar de smalle trappen naar boven op hielp. In de logeerkamer deed hij het nachtlampje voor haar aan, zette een glas water op het nachtkastje, dekte haar toe en vertelde haar waar het toilet was. Vervolgens borg hij haar koffer op, deed de lichten uit en ging de slaapkamer van hem en zijn vrouw binnen.

's Morgens werd hij iets eerder dan normaal wakker, hij

ging rustig naar beneden, zette thee speciaal voor zijn moeder en wilde even de krant lezen tot ze wakker zou worden. Hij spitste telkens zijn oren, maar hij hoorde niets boven. Misschien zou zijn moeder door het tijdverschil langer slapen? Uiteindelijk ging hij naar boven en riep zachtjes van achter de deur: 'Moeder, de zon staat al hoog in de hemel. Bent u wakker?'

Maar nee, zijn moeder reageerde niet. Hij klopte nog een keer op de deur: 'Moeder, ik heb al een tijd geleden theegezet, die is nu niet meer te drinken, hoor.'

Er kwam weer geen reactie. De angst sloeg toe. Naser maakte zachtjes de deur open. Zijn moeder lag vredig in bed en ze wilde niet meer, nooit meer wakker worden.

Mijn oude kameraad is een ervaren man, hij wist dat zijn moeder heen was gegaan en dat hij niet in paniek mocht raken. Hij nam de tijd, ging naast haar zitten en hilde in stilte. Daarna waarschuwde hij zijn vrouw, die net naar haar werk was gegaan. Vervolgens belde hij de huisarts en vertelde het verhaal. De huisarts kwam langs en bevestigde de dood van de moeder.

Als dit in het vaderland was gebeurd, zou Naser meteen de familie en de burens gewaarschuwd hebben. Naasten zouden direct zijn gekomen en de rest zou volgens de traditie vanzelf gaan. De dode zou in een kist door de burens naar de moskee worden gebracht, en later zou de hele wijk naar de begraafplaats komen.

Maar de Nederlandse huisarts belde meteen de politie, en op haar beurt nam de politie contact op met de douane en de brandweer. Het lijk moest voor autopsie meegenomen worden.

Mijn oude kameraad zat nog verdrietig naast het lijk van zijn moeder toen er een enorme rode hijskraan van de brandweer de straat werd binnengereden. Twee brandweermannen in uniform, met handschoenen en mondkapjes, verschenen in de lucht, achter het raam van de logeerkamer. Ze gebaarden naar Naser dat hij het raam wijd open moest doen. Hij had geen idee wat er aan de hand was en riep: 'Waarom?'

Hij moest aan de kant gaan staan, het lijk werd via het raam weggevoerd en de dode moeder bleef drie weken in een la in een koelruimte liggen voordat Naser haar in een kist terug naar huis mocht sturen.

Dit alles wilde ik niet voor mijn bejaarde moeder. Dus bedacht ik iets anders, zodat ze die lange reis naar Nederland niet hoefde te maken.

2

Er was iets anders aan de hand

Van mijn jongste zus had ik gehoord dat mijn moeder onverwacht snel dementeerde, dat ze opeens de weg naar huis niet meer terug kon vinden: 'Je moet haar gauw zien, anders zal ze je niet meer herkennen.'

Ik dacht dat het het beste was als ik mijn moeder in een van de buurlanden van Iran zou ontmoeten waar geen visum voor nodig was. Ik dacht aan Turkije, aan Tadzjikistan, aan Armenië, aan Georgië, maar opeens zei mijn vrouw: 'Laten we naar Dubai gaan. Het is voor je moeder veertig minuten vliegen. Bovendien heb ik daar mijn neef en zijn familie. Het is goed dat we daar, met het oog op de gesteldheid van je moeder, vrienden of familie hebben.'

Maar ik wilde niet naar Dubai, ik had iets tegen die stad. Ik vond het een kunstmatige samenleving met een nepcultuur, een zandbak zonder geschiedenis, een plek zonder eigen taal, literatuur, muziek of theater. De stad deed me altijd aan kunstplanten en plastic bloemen denken. Ik was er twee keer geweest, juist omdat die neef van mijn vrouw er woonde, die ik uit mijn studietijd in het vaderland kende. Hij werkte nu in Dubai als makelaar.

'Kom, kom, laat we even samen zijn nu je niet naar Iran

kunt,' zei hij altijd als hij belde. 'Laat die boeken, hoelang blijf je nog zitten schrijven, neem eens pauze, anders worden we oud en dan hebben we nergens meer zin in.'

Bij het eerste bezoek vond ik het helemaal niets, alleen de warme zon maakte het een beetje goed. Ik zag heel veel bedrijven, gebouwen, enorme auto's, onmetelijk grote supermarkten, Engelsen, Duitsers, immigranten, sjeiks, McDonald's-restaurants, Gucci-tassen, dure riemen en parfums, Starbucks, moskeeën, grote Rolls-Royces, makelaars, arbeiders, Thaise vrouwen die als babysitters werkten, Russische hoertjes, Iraanse en Irakese miljonairs en rijke Saudiërs die in de vrijheid van dat land van hun geld wilden genieten.

De tweede keer ging het weer om een bezoek aan die neef. Het was tijdens de wereldwijde economische crisis. En Dubai was in een hachelijke toestand beland. De beurs van het land was zo gekelderd dat het erop leek dat het nooit meer goed zou komen. Alle economische activiteiten van het land waren stopgezet, er werden geen nieuwe wolkenkrabbers gebouwd en het project van de prestigieuze nationale metro liep vertraging op en kon niet op tijd voltooid worden. Door de malaise die de huizenmarkt had getroffen gingen honderden projectontwikkelaars failliet en duizenden Iraniërs, Irakezen, Pakistanen en Saudiërs die op papier nieuwe appartementen hadden gekocht kregen hun geld niet meer terug. De kleine ondernemers uit buurlanden die in Dubai hadden geïnvesteerd lieten hun dure auto's op de parkeerplaatsen van het vliegveld achter en vluchtten het land uit om hun schulden niet te hoeven betalen.

Met miljarden geleend geld uit Abu Dhabi wist Dubai

zijn economie weer in beweging te krijgen. De emir van Dubai bedacht zelfs een nieuw departement voor zijn kabinet en benoemde een minister van Geluk. Deze kreeg de opdracht om van Dubai een blije en ontspannende stad voor toeristen te maken.

Onder deze omstandigheden regelde ik een korte reis naar Dubai om mijn moeder te ontmoeten voordat het te laat was en ze me niet meer zou herkennen. We zouden zien of ik in mijn gelijk zou worden gesteld dat het eigenlijk geen geschikte plek was voor zo'n belangrijke ontmoeting.

Zo reisde ik voor de derde keer naar dit emiraat.

Wat de beslissing om toch naar Dubai te gaan voor mij makkelijker maakte was dat er in Teheran een soort reisbureaus waren die een hele reis voor je regelden. Ze hadden zelfs een speciale service voor bejaarde ouders die hun kinderen in Dubai wilden ontmoeten. Jij betaalde en zij regelden de rest. Ze vervoerden de ouders van hun huis naar het vliegveld, ze droegen hun koffers, ze zetten ze in speciale shuttles en begeleidden ze naar hun plaatsen in het vliegtuig. Als ze op het vliegveld van Dubai waren geland haalden de medewerkers van hetzelfde reisbureau de reizigers op en namen ze mee naar buiten, waar een comfortabele minibus op hen wachtte. Ze hielpen de ouders in de auto en brachten ze naar het hotel dat voor hen geboekt was.

Het was ideaal, al mijn zorgen verdwenen.

Een andere service die de reisbureaus boden was een compleet verzekeringspakket. Bejaarde klanten werden

voor allerlei ziektes en ongelukken verzekerd. Als de klant stierf, werd hij of zij volgens de vaderlandse traditie direct naar de gewenste begraafplaats vervoerd; alle kosten waren inbegrepen.

Ik kon me niets beters wensen.

Mijn vrouw regelde alles via haar neef. Een Persian-Dubai-reisbureau zou ervoor zorgen dat mijn moeder naar Dubai werd gebracht.

Opeens dacht ik aan mijn jongste zus. Ik wilde dat zij ook meeding.

3

Mijn zus en mijn Perzische debuut

Mijn vader was doofstom, ik heb in mijn boek *Spijkerschrift* uitgebreid over hem en zijn leven geschreven. Ik was het eerste kind en ik werd niet voor mezelf maar voor mijn vader, of eigenlijk voor mijn moeder, geboren. Ze had een plaatsvervangende man in het gezin nodig.

Toen ik nog een jongen was, behandelde mijn vader me al als een jonge man, alsof ik alles wist en alles kon. Hij maakte zichzelf ondergeschikt aan mij, hij leerde me dat ik iets bepaalde en dat hij volgde. Mijn moeder deed hetzelfde op een andere manier. Ze nam gauw afstand van mij als haar kind, en beschouwde me als de man des huizes.

Ik kan me niet herinneren dat mijn moeder me in mijn kindertijd ooit heeft omhelsd. Ze hield altijd afstand, uit respect, alsof ik een man van aanzien was.

Ik wil niet zeggen dat ze het met opzet of bewust deed. Het ging vanzelf, het was waarschijnlijk de natuur die het bepaalde. Dit gebeurt wellicht in alle gezinnen waarvan een of beide ouders een handicap hebben. In zo'n gezin krijgt een van de kinderen, meestal de oudste zoon, zo'n taak.

We woonden in een groot huis met de vijf kinderen van mijn ouders en zeven kinderen van mijn oom. Dat was door de ouders van mijn vader zo afgesproken met mijn oudste oom, zodat die altijd toezicht op mijn vader kon houden. Wij, de kinderen, zagen elkaar dus niet als neven en nichten, maar als broers en zussen. En zo beschouwde ik mijn oom als mijn geestelijke vader en mijn voorbeeld.

Gedurende al die jaren thuis schreef ik voor mezelf en hield ik een dagboek bij waarin ik over alles schreef. In mijn studententijd kwam ik in contact met een illegale guerrillabeweging en trad ik toe tot de redactie van hun ondergrondse blad.

Tijdens de revolutie maakten de Iraanse Koerden gebruik van de chaos door onafhankelijkheid te eisen. Er brak een oorlog uit tussen de Koerden en het nieuwe regime. In die tijd reisde ik als verslaggever voor het ondergrondse blad naar de oorlogsgebieden in Koerdistan. Toen ik na een paar maanden terugkeerde naar Teheran, had ik naast mijn artikelen voor het blad een boek geschreven met de titel *Wat zeggen de Koerden?* of *Wat willen de Koerden?*.

Dat boek was mijn debuut, maar geen uitgever durfde het te publiceren. Ik gaf het dus clandestien uit onder een pseudoniem, onder de schuilnaam die ik nog altijd gebruik. De eerste oplage van mijn boek was meteen uitverkocht, vooral omdat er in die tijd niets over de Koerden in de officiële media werd verteld of geschreven.

Dit heb ik al eerder in een van mijn boeken beschreven, maar nu iets anders wat ik tot dusver niet verteld heb.

Sinds ik voor mijn studie naar Teheran was vertrokken was mijn kamer in mijn ouderlijk huis hetzelfde gebleven. Ik woonde in Teheran op een geheim adres, ging af en toe heimelijk in het donker naar huis, bleef er dan een dag en ging de volgende avond weer weg.

Maar ik had iets doms gedaan. Ik had het manuscript van mijn verboden boek over de Koerden in mijn kamer in het ouderlijk huis verstopt, want ik vond het zonde om het te vernietigen, vooral omdat ik in Koerdistan alles, in veel aantekeningen, met de hand had geschreven. Mijn zusje van zestien had mijn manuscript op mijn kamer gevonden en gelezen en ze had het vervolgens aan mijn neef Djawad gegeven. Djawad, de eenentwintigjarige zoon van mijn oom, beschouwde me als zijn oudere broer en vooral als zijn voorbeeld. Ik zag hem ook nooit anders dan als een broer.

Inmiddels was er iets gebeurd waarvan ik niet op de hoogte was.

Djawad had na het lezen van mijn manuscript heimelijk een reis door Koerdistan gemaakt. Hij had dezelfde route gevolgd als waar ik in mijn boek over had geschreven en hij had veel foto's gemaakt, waaronder een paar met gewapende Koerden en mannen op tanks.

Ik was altijd op mijn hoede als ik 's nachts naar onze stad ging om mijn ouders te bezoeken. Ik hield er rekening mee dat de agenten van de geheime dienst opeens midden in de nacht ons huis binnen zouden vallen om me te arresteren. Ik draaide de deur daarom twee keer op slot en zette een ladder tegen de muur zodat ik in geval van nood over de daken zou kunnen ontsnappen.